

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۶/۰۹/۲۱

لیکونکی: جیک ورنر

ژباړونکی: سید حسام مل

ترمپ او شي پر يوه «د زوال په حال» ډيپلوماتيک بنسټ سره کوري.

منبع اود خپريدو نيټه: ريسپونسيبل ستيت گرفت ۲۰۲۶/۰۹/۲۲

په داسې حال کې چې د چین ولسمشر شي جين پينگ واشنگټن ته رسېږي ترڅو له یو کال څخه په لږه موده کې د دریم ځل لپاره د امریکا له ولسمشر ډونالډ ترمپ سره وگوري، داسې ښکاري چې په اړیکو کې یو ډول ارامي واکمنه ده. خو دا یو خطرناک تصور دی. د ثبات دا احساس په دواړو لوریو کې د بې پروايۍ او غفلت لامل کېږي، حال دا چې تر سطحې لاندې فشارونه مخ په زیاتېدو دي. موږ شايد د نړۍ تر ټولو مهمې دوه اړخیزې اړیکې د یوې پیاوړې بنسټیزې تگلارې پر سر د عیارولو وروستی فرصت له لاسه ورکوي. د هغه شعار سره سم چې دواړو لوریو د می په میاشت کې په بیجینگ کې پرې هوکړه کړې وه، امریکا او چین ظاهراً د "رغنده ستراتیژیک ثبات" پر بنسټ د اړیکو د جوړولو په حال کې دي. په حقیقت کې، د ترمپ او بایدن د لومړنیو ادارو پر مهال د دواړو لوریو د مخامخ کېدو او شخړې له دریځ سره په پرتله، دا سې ښکاري چې موږ د جگړې له څنډې څخه شاته شوي یو.

حتی داسې ښکاري چې د ایران پر وړاندې د امریکا روان بریدونه او پر نړیوال اقتصادي زیانمنونکي اغیزې، او یا له ایران سره د چین دوامداره اړیکې چې د امریکا د اقتصادي محاصرې ستراتیژي له څنډ سره مخ کوي، د دواړو لوریو لپاره کومې لویې ستونزې یا شکایتونه نه گڼل کېږي.

په لومړي نظر کې، د مخامخ کېدو او شخړې پر تگلارې د بیا غور کولو لپاره قوي لاملونه شتون لري. د بایدن برعکس، ترمپ له شي جين پينگ سره خپلې اړیکې د یوې ایډیالوژیکې مبارزې په توګه نه انځوروي. هغه نه غواړي چې د نړۍ تر ټولو بډایه او ځواکمن هیوادونه د چین پر وړاندې تنظیم کړي او یا د چین د ټیکنالوژیکې پرمختګ مخه ونیسي. د ترمپ غیر متوقع او بې مهار چلند باید د شي جين پينگ لپاره خورا د اندېښنې وړ وي، ځکه چې د هغه د شخصیت اصلي ځانګړتیا پر حالاتو د بشپړ کنټرول ساتلو لپوالتیا ده. خو څرنگه چې ترمپ غواړي له چین سره معاملې وکړي نه دا چې هغه له جیوپولیتیک پلوه تر خپل تسلط لاندې راولي، نو هغه په اړیکو کې د امکاناتو پراخه لړۍ پرانیستي ده.

تر دې هم مهمه دا چې امریکا او چین ځانونه د "اقتصادي ډار" په یو ډول توازن کې ویني. تیر کال دا اړیکې نږدې د نه کنټرولیدونکي اقتصادي جگړې لور ته تللي وې، کله چې ترمپ د خپلو لومړنیو تعرفو په ځواب کې د چین له لوري د متقابل عمل په غبرګون کې، تعرفې ۱۴۵ سلنې ته لوړې کړې. بیا چین خپله تر ټولو پیاوړې اقتصادي وسله وکاروله او امریکا ته یې د هغو نادر ځمکنیو عناصرو (rare earth elements) لاسرسی بند کړ چې د لوړې ټیکنالوژۍ لرونکو ملکي او نظامي تولیداتو لپاره حیاتي دي.

ترمپ ډېر ژر بیرته د خبرو میز ته راستون شو او دواړو لوریو کرکېچ هغه کچې ته راکم کړ چې له کومه ځایه یې پیل کړی و. د سوداګرۍ اوربند پنځه میاشتې وروسته هغه وخت ازمويل شو کله چې د متحده ایالاتو د سوداګرۍ وزارت د چینایي شرکتونو د موجوده تور لیست پراخه پراختیا نافذ کړه او چین په بیرته سره د نادرو ځمکو په اړه د بهرني کنټرولونو خورا پراخه نسخه پلي کولو سره ځواب ورکړ. یو ځل بیا په غوسه، ترمپ گواښ وکړ چې د دواړو مشرانو ترمنځ راتلونکې مخامخ ناسته لغوه کړي. مګر کله چې هغه وموندله چې د هغه ادارې د چینایي غبرګون د پارولو لپاره څه کړي دي، نو هغه ځان بیرته واخیست.

د پاڼو شمېره: له 1 تر 3

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته راښوولې. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په خبر و لولئ

اقتصادي اوربند د می په میاشت کې د سویلي کوریا په بوسان کې د ترمپ-شي په غونډه کې رسمي شو. بیا د می په میاشت کې بیجینگ ته د ترمپ د سفر څخه لږ پرمختګ وشو، چین د متحده ایالاتو پیروډونو سره موافقه وکړه او دواړو خواوو ژمنه وکړه چې د اوربند پلي کولو کې د روانو کرکچونو له لارې خبرې وکړي. په سطحه، بیا، اړیکه سمه ښکاري. مګر لاندې، ټول بنسټ خرابیږي.

له ۲۰۱۸ راهیسې، کله چې د متحده ایالاتو د بهرنۍ پالیسۍ تاسیس په ناڅاپي ډول چین د متحده ایالاتو تر واکمنۍ لاندې "قواعدو پر بنسټ نړیوال نظم" سره د پردې او دښمن په توګه بیا تعریف کړ، د چین په وړاندې دوه اړخیزه دښمني په بل ډول په غیر فعاله متحده ایالاتو کې یوازینی متحد موضوع ګرځېدلې ده.

سیاسي نظام. دا چې په سیاسي جوړښت کې دننه دا یووالی د چین په اړه د پالیسۍ په برخه کې د ترمپ د دویمې دورې له بدلونونو سره سره لا هم پاتې دی، تیره اونۍ هغه وخت څرګند شو کله چې د چین د مشر "شي" (Xi) له سفر مخکې د چین د غندلو لپاره په کانګرس کې ګڼې غونډې ترسره شوې. د دواړو ګوندونو غړو په وار سره داسې سخت دریځه اقدامات وړاندې کړل چې موخه یې د چین لخوا رامنځته شویو ننګونو ته یوازې د دښمنانه چلند غوره کول وو؛ هغه شاهدان چې د دې غونډو لپاره غوره شوي وو، هم یوازې د همداسې سخت دریځو تګلارو وړاندیز کولو لپاره راغوبښل شوي وو.

د مثال په توګه، د استازو په جرګه کې د چین په اړه د ځانګړې کمېټې په یوه غونډه کې، استازي ټام سوزي (ډیموکرات - نیویارک) وپوښتل: "ایا موږ باید دې اړیکې ته د یوې سخت دریځې (یا دښمنانه) اړیکې په سترګه وګورو؟ ... او که باید ورسره د همکارۍ پر بنسټ اړیکه ولرو؟ ځکه چې موږ شاوخوا ۵۰ کاله، یعنې له هغه وخته چې نیکسن چین ته سفر وکړ، دا هڅه وکړه، خو پایله یې زموږ لپاره ډېره ښه نه وه."

د جمهوري غوښتونکو او ډیموکراتانو دواړو ډلو شاهدان په دې خبره همغږي وو چې اصلي دنده د چین د اقتصادي او ټیکنالوژیکي پرمختګ ورو کول او د متحده ایالاتو د پرمختګ ګړندی کول دي. د شاهد "اورین کاس" (Oren Cass) په وینا: "دا باید موږ ته په بشپړ ډول روښانه وي چې له چین سره د ملګرتیا، همکارۍ او متقابلې ګټې لرونکو هوکړو لپاره هیڅ لاره نشته."

تر هغه حده چې د ترمپ اداره د چین په اړه پالیسي جوړوي، دا پالیسي هم د ورته دښمنۍ تر اغیز لاندې ده. که څه هم د شي جین پینګ سره د دوستانه لیدنو لپاره د ترمپ لېوالتیا د چین ضد عامه څرګندونې خورا محدودې کړې دي او د سوداګرۍ وزارت یې وروسته له هغه کمزوری کړی چې د دغه وزارت اقداماتو نږدې و چې د بوسان (Busan) سرمشریزه له ناکامۍ سره مخ کړي، خو د متحده ایالاتو نورې ادارې د بایډن د هغه عملي تګلارې په تعقیب، پر چین د محدودیتونو پراخولو ته دوام ورکوي: —

د فدرالي مخابراتو کمیسیون له چین څخه د انسان په بڼه جوړو شویو روبا ټونو (humanoid robots) او د بریښنا د انورټرونو (power inverters) په وارداتو بندیز لګولی او همدارنګه یې د "هوواي" (Huawei) او "ZTE" شرکتونو څخه پر وارداتو بندیز پراخ کړی دی. —

د ترانسپورت وزیر شان ډفي (Sean Duffy) پدې وروستیو کې "فورډ" (Ford) شرکت ته یو لیک واستاوه او د چینایي شرکتونو سره یې د موټر جوړولو د هغه شرکت هوکړې وغځولې چې له مخې یې "د بهرنیو دښمنانو پر ټیکنالوژۍ تکیه" رامنځته کيږي. — د یوې وړاندیز شوې قاعدې له مخې چې ټاکل شوې په ډسمبر کې پلي شي، د مدیریت او بودیجې دفتر به د فدرالي بودیجې په مالي ملاتړ د چینایي څیړونکو سره د متحده ایالاتو د څیړنیزو همکاريو مخه ونیسي. —

پېنټاګون د چینایي ادارو او شرکتونو خپله تور لیست پراخولو ته دوام ورکوي او اوس یې د چین ډیری مخکښ خصوصي ټیکنالوژیکي شرکتونه هم پکې شامل کړي دي. — د خزاني وزیر سکات بیسنټ (Scott Bessent) پدې وروستیو کې د مصنوعي ځیرکتیا (AI) په هغه "سیالۍ خپله ترمپ هم ورته نظر لري. (د یکشنبې په ورځ له خپل چینایي سیال "هه لیفینګ" سره له خبرو وروسته، بیسنټ وویل چې دواړه لوري د مصنوعي ځیرکتیا (AI) په اړه د خبرو اترو د یو میکانیزم پر جوړولو موافقې ته رسېدلي دي. دا یوه هیله بڅبونکې نښه ده، خو د ټیکنالوژۍ په برخه کې ژور بې باوري فضا به په دې مسله کې ریښتیني پرمختګ له ستونزو سره مخ کړي.)

نو، کېدای شي واشنگټن د دې په اړه چې له چین سره څنګه خبرې وکړي، ویشل شوی وي؛ خو د اړیکو د ماهیت په اړه خورا پراخه هوکړه شتون لري: د امریکا او چین ګټې په نه بدلېدونکي ډول یو د بل مخالفې دي، امریکا باید پر چین برلاسي ولري ګټې نو خپله به له لاسه ورکړي، او په امریکایي ټولنه کې د چین د شتون مخنیوی یوه بیړنۍ لومړیتوب دی. څرنګه چې چین د امریکا د بریدونو پر وړاندې د مقابلې لپاره خپله وړتیا پراخوي، او له دې امله چې داسې نه ښکاري چې دواړه لوري دې پوه شي چې بل لوري په خپل اوربند کې څه ژمنه کړې، نو دا دواړه هیوادونه د ګډوډۍ او یا هم ښکاره شخړې پر لور روان دي

د امریکا پالیسي جوړونکي لاهم کولی شي د داسې دوه اړخیز ویجاړونکي راتلونکي څخه شاته شي. د امریکا خلک په څرگنده توګه خبر ورکوي چې دوی هغه یو اړخیزه مخالف چلند نه غواړي چې واشنگتن یې منلی دی. اوس یو څرګند اکثریت د چین سره د همکارۍ ملاتړ کوي پرځای یې د خپل ځواک محدودولو هڅه کوي.

د ډیرو ګډو ګټو پیژندل چې متحده ایالات او چین سره متحد کوي کولی شي د بیروني اړتیا وړ نړیوالو اصلاحاتو په اړه د همکارۍ امکانات پرانيزي. په تیرو لسیزو کې د دواړو خواوو ژورو اقتصادي بدلونونو ستاینه به دواړو هیوادونو ته اجازه ورکړي چې د سوداګرۍ او پانګونې او څیړنې همکارۍ کې د متقابل ګټې لپاره مختلف امکانات وپلټي. د مصنوعي ذهانت په اړه نوی فکر به دواړه هیوادونه خوندي او ډیر سوکاله کړي. د "رغنده ستراتیژیک ثبات" مفکورې په جدي توګه اخیستل کولی شي د سیمه ایز امنیت لپاره یو نوی چلند هڅوي.

د اړیکو د ترمیم لپاره د پالیسي نظرونه شتون لري. هغه څه چې په کمه اندازه دي هغه د متحده ایالاتو مشران دي چې سیاسي جرئت لري چې د نړیوالې شخړې لپاره د وروستي بدمرغه دوه اړخیزې غوښتنې په وړاندې ودریږي. جیک ورنر جیک ورنر د کوینسي انسټیټیوټ کې د ختیځ آسیا پروګرام رییس دی. مخکې له دې، جیک د بوستن پوهنتون د نړیوال پراختیا پالیسي مرکز کې د پوست دوکتورا نړیوال چین څیړنیز فیلو، د شیکاګو پوهنتون کې د هارپر-شمیت فیلو، د تایوان په ملي چپاو تونګ پوهنتون کې د فولبرایت سکالر، او د شانګهای په ختیځ چین نورمال پوهنتون کې د فولبرایت-هیز فیلو وو. هغه د شیکاګو پوهنتون څخه د تاریخ په برخه کې خپله دوکتورا ترلاسه کړه.